

16. Geleneği yıkan şair Orhan Veli'de söyleyiş edası**Banu Ebru ANTAKYALI¹****APA:** Antakyalı, B. E. (2022). Geleneği yıkan şair Orhan Veli'de söyleyiş edası. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö11), 287-293. DOI: 10.29000/rumelide.1146600.**Öz**

Anlam ve anlatımın bir bütün olduğu şiirde şairin sesini ve sözünü emanet ettiği kişi, söyleyici olarak adlandırılmaktadır. Anlatma esasına bağlı kurmaca metinlerde yer alan anlatıcının şiirdeki karşılığı olan söyleyici, şiirin öznesidir ve kurmaca bir kişiliktir. Şair tarafından kurgulanan ve her şiirde farklı bir kimlikle karşımıza çıkabilecek söyleyici, okura yansıttığı ruh durumuyla şiirin anlamına, okuma tonuna ve biçimine etki eder. Çalışmamıza konu olan Orhan Veli şiirinin kalıcılığı, anlam özelliğine bağlı olmakla birlikte söyleyicinin şiirde takındığı tavır ve konumla da ilgilidir. Şairin anlatmak istediği duygu ve düşüncüyü daha etkili ifade edebilmesine yarayan şiirdeki rahat, bıçkın, çapkın, hafif alaycı ve edalı söyleyiş, bir anlam inceliği oluşturarak sözün gücünü daha da pekiştirir. Biz bu bildiride Orhan Veli'nin şiirlerini yaşatan söyleyiş özelliği üzerinde duracağız çünkü onun şiirlerini etkileyici kılarak günümüzde de geçerliğini sürdürmesinde, basmakalıp ifadelerden sıyrılmış bu söyleyiş özelliğinin önemli bir payı vardır. Şairin şiir dili içinde sempatik ve nazlı / edalı tavırla yoğunlaştığı söyleyişle ilintili, o söyleyiş özelliğini açımlayıp zenginleştiren şiirlerinden bazıları Dedikodu, Şoförün Karısı, Tahattur, Altın Dişlim, Şanolu Şiir, Söz ve Eski Karım'dır. Biz de bu örnekler üzerinden Orhan Veli'nin kendine özgü edalı söyleyişinin dizelerde çağrıştırdığı sesi ve sözü irdeleyerek onun bu tarzdaki üslûbu hakkında ipuçları elde etmeye çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Orhan Veli, söyleyici, söyleyiş, eda**The expression style in Orhan Veli, the poet destroying tradition****Abstract**

In poetry, where meaning and expression are a whole, the person to whom the poet entrusts his voice and words is called the speaker. The narrator, who is the poet's equivalent of the narrator in fictional texts based on narration, is the subject of the poem and is a fictional personality. The speaker, which is fictionalized by the poet and can be encountered with a different identity in each poem, affects the meaning, reading tone and form of the poem with the mood it reflects on the reader. The permanence of Orhan Veli's poem, which is the subject of our study, is related to the attitude and position of the speaker in the poem, as well as depending on the meaning feature. The relaxed, sassy, flirtatious, slightly sarcastic and eloquent utterance in the poem, which helps the poet to express the emotion and thought he wants to express more effectively, reinforces the power of the word by creating a subtlety of meaning. In this paper, we will focus on the feature of utterance that keeps Orhan Veli's poems alive, because this feature of utterance, which got rid of the stereotypical expressions, has an important role in making his poems impressive and maintaining their validity today. Some of his poems are related to the expressions that the poet blended with a sympathetic and fine manner in the language of poetry, and which enriches and explains that utterance feature, are Dedikodu, Şoförün Karısı, Tahattur, Altın Dişlim, Şanolu Şiir, Söz and Eski Karım. We will try to obtain clues about his

1 Dr. (Adana, Türkiye), banuantakyali@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-6375-2571 Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 21.06.2022-kabul tarihi: 20.07.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1146600]

form in this style by examining the voice and the word evoked by Orhan Veli's distinctive tone in the lines through these examples.

Keywords: Orhan Veli, chanter, utterance, tone

Giriş

Garip şiiri, 1941 yılına kadar süregelen şiir geleneğinin tüm kabul ve alışkanlıklarını, şiire dair ortaya atılan yol ve yöntemlerin tamamını reddederek süregelen şiir zevkini değiştirmeyi, yepyeni bir söyleyiş biçimini edebiyata dâhil etmeyi amaçlar. Garip şiirinin poetikası sayılan ve aynı zamanda Garip kitabının önsözünü oluşturan yazıda Orhan Veli, şiiri müreffeh sınıfların zevkine hitap eder halden çıkarıp sıradan insanın zevkine sunmayı hedeflediklerini vurgular. Ona göre, yeni bir şiir zevk ve anlayışına, ancak şiirde kaide olarak kabul edilen eskilerden kurtularak ulaşabilmek mümkün olacaktır. Eskiye ait olan her şeyin yıkılması prensibinin altında yatan gerekçeyi Orhan Veli şu sözlerle açıklar:

“Yeni zevke ancak, yeni yollarla, yeni vasıtalarla varılır. Birtakım ideolojilerin söylediklerini, bilinen kalıplar içine sıkıştırmakta hiç bir sanatkârâne hamle yoktur. Yapıyı temelden değiştirmek lazımdır. Biz, senelerden beri zevkimize, seviyemize, irademize hükmetmiş; onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş olan edebiyatların sıkıcı, bunaltıcı tesirinden kurtulabilmek için o edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. O ruhu atmak, o seviyeyi kaybetmek, o zevki unutmak mecburiyetindeyiz. Sade güzel telakkimiz değil, bütün telakkilerimiz değişmeli. Yeni unsurlar, yeni malzemeler, yeni söyleyiş tarzları bulmalıyız.” (Kanık, 2003: 339).

Yeni söyleyiş tarzları edinme fikri, Orhan Veli ve arkadaşlarının şairane olan her şey karşısındaki tavırlarını da açıklar. Orhan Veli'ye göre eski şiirin mısraçlı zihniyeti şairaneliği doğurur. Bu şairanelik ise soyut, yapay, imajlarla örülü bir dil dünyasını şiire sokar. Garip'in önsözünde “Eskiye ait olan her şeyin, her şeyden evvel de şairânenin aleyhinde bulunmak” (Kanık, 2003: 22) gerektiğini söyleyen Orhan Veli, süregelen şiirin kelime haznesini oluşturan klişe yapıya, daha kapsamlı bir deyişle geleneksel şiirin estetik özelliklerine tavrı alır. O ve arkadaşlarının dilsel tercihi, “aylak ve mutlu azınlığın değil, çoğunluğun zevkine hitap edecek” çıplak, süsten uzak, halkın anlayabileceği tarzdan yanadır. Orhan Veli'ye göre şiirin güzelliği, kelimelerde değil kelimelerle kurulan bütünlükte yakalanabilir. Hareketin ayrıncı niteliği olan estetik dışı olma şiire “dünyaya ya küçük bir çocuk duyarlığı, saflığı; ya da yetişkin fakat ancak kendi rahatına düşkün, sıradan, bön bir kimsenin basit tedirginlikleri içinde bak(mayı), şaşırtmacalar yaz(mayı)” (Necatigil, 1999: 165) getirir. Orhan Veli, eleştirel bir değerlendirme ile bir şiirin iskeletinin oluşturulmasında ve yorumlanmasında dilin önemini vurgulayarak inatlaşma boyutunda eski şiirin hazır sözcük dağarcığını reddeder. Böylelikle şairânenin varlığını ortadan kaldırmayı hedefler: “Bu edaya bizi kelimeler getirmiş.(...)O lügatin çerçevesinden kurtulmadıkça şairânenin kurtulmaya da imkân yok. Şiire yeni bir dil getirme cehdi işte böyle bir kurtulma arzusundan doğuyor.” (Kanık, 1997: 36). Geleneksel şiirin poetik düzlemdeki çizgisine aykırı nitelikte bir çıkış yakalayan Garip şiiri, genel ifadeyle Orhan Veli şiiri, gerçekçilik anlayışı çerçevesinde “yeni bir dünyanın, yeni ilişkilerin, yeni bir dil yatağının keşfini getirmiştir.” (Batur, 2001: 223). Bu da halkın anlayacağı bir edebiyatın inşası anlamına gelir. Bir sohbet, bir yarenlik edasıyla halkın renkli yaşamını, başlarından geçen serüveni dizelere döken şairin şiirinde, insanlar sadece bir şiir kahramanı olarak kalmaz, yaşayan canlı bir nitelik kazanır. O, “Büyük ihtiraslar, hayaller taşımayan, bu tür sarsıntıların uzağında, içlenmeleri bile sathî küçük şeyler yüzünden; iç dünyalarını zenginleştirmeye vakitleri ve kabiliyetleri olmamış kişilerin aylak, boş dolaştıkları bir lunapark görünümünde” (Necatigil, 1999: 166 – 167) şiir dünyası yaratır. “ince duyarlıklara yabancı” (Necatigil, 1999: 167) insanı odağına yerleştirirken şiiri oluşturan kelimelerle kurduğu bütünlükle edayı yakalar. Garip ön sözünde eda kelimesini anlamla eş tutan Orhan Veli, bu hususa açıklık getirmez. Biz çalışmamızda eda kelimesi ile

sözcüklerden öte takınılan tavrı eksen alıp bunu şaire özgü ifade biçimi, duyuş tarzı, anlatım tavrı olarak değerlendirecek, söyleyiş özelliğini eda kavramıyla eş tutacağız. Çalışmamızda irdeleyeceğimiz şiirler, sadece yaşanan ana önem veren, günlük hayatın akışını doyasıya yaşayan, anlık zevk ve heyecanlarla hareket eden insanı, kaynağını samimiyet ve basitlikten alan bir üslupla anlatır.

Orhan Veli şiirinin söyleyiş edası

Şiiri "bütün hususiyeti edasında olan manadan ibaret bir söz söyleme sanatı" olarak tarif eden Orhan Veli, söz ve anlam sanatlarından uzak durarak, dolambaçlı yollara sapmadan, manaya odaklanan bir tutumla hayatın içindeki doğal insanı anlatır. Kendi dönemine kadar süregelen şiir geleneğinin yok saydığı geniş kitle, onun şiirinde merkeze yerleşir. Orhan Veli'ye göre, mesele bir sınıfın ihtiyaçlarının müdafaasını yapmak olmayıp sadece zevkini aramak, bulmak, sanata onu hâkim kılmaktır. Sembolik bir dil üzerine kurulu, şairaneliğe, ahenge ve sözün müzik değerine anlamdan daha çok önem verilen geleneksel şiirin (Divan şiirinden başlayarak 1941 yılı Garip Hareketi'nin ortaya çıktığı döneme kadar olan Türk şiiri) rahat ve doğal söyleyişten uzak üslup yapısı, kalıp ifade ve imgeleri kırılarak "şiir dili" kavramı tümünden reddedilir. Aynı şekilde simge sevgili tipi ve onun alışlageldik şekilde herhangi bir metaforla betimlenmesi de bırakılır. Sevgiliye, şiir öznesinde bıraktığı hoş ve anlatılmaya değer yönler veya durumlarla yaklaşılır. Böylelikle alışıldık düzen bozulur, kendine has kural ve işleyişi olan bir dünya kurulur. Bu dünyanın yalnızca şiirsel prosedürleri yıkmakla yetinmeyip, dünyayı kavrama biçimini dönüştürdüğünü de söylemek mümkündür. (Armağan, 2007: 134). İlk kez 1940 yılında Küllük dergisinde yayımlanan "Tahattur"la şiirimize giren "hafifmeşrep sevgili" tipi, şair öznenin kalbini heyecanla dolduran, hafızasında bıraktığı dişil özellikleriyle anılan, ete kemiğe bürünmüş bir kadındır:

"Alnımdaki bıçak yarası/Senin yüzünden;/Tabakam senin yadigârın;/“İki elin kanda olsa gel” diyor/Telgrafın;/Nasıl unutturum seni ben,/Vesikalı yârim?"

Gündelik sözcüklerle kendine has bir söyleyiş biçimi yakalayan Orhan Veli, şiir diline 'olmaz' dedirten bir kelimeyi / hitabı (vesikalı yarım) dâhil ederek söyleyişini geleneğin sunduğu kalıp / hazır teşbih ve mecazdan azade kılar. Konuşma dilinin doğal söyleyişi içinde "vesikalı yarım" diye hitap ettiği sevgili, o güne kadar şiirlerde kurulmuş olan sevgili prototipini zedeleyerek söz konusu imgenin yüceliğini de alaşağı eder. Hiçbir çağrışım değeri içermeden gündelik dildeki kullanımıyla eş olan 'vesika' ifadesi, "alışılmış şeylerden okuru şüpheye davet ederek"/ alışılmışın reddi refleksiyle sevgiliyi bilindik betimlemelerin dışında kelime ve üslupla anlatır. Muhatabının meşrebi uyarınca sözüne şekil veren şiir öznesi, "Nasıl unutturum seni ben,/Vesikalı yârim?" seslenişindeki çapkın söyleyiş edasıyla konuşma dilinin zorlamadan uzak doğal sentaksı içinde duygularını ifade eder. Aynı söyleyiş özelliği "Söz" şiirine de yayılmıştır:

"Aynada başka güzelsin,/Yatakta başka;/Aldırma söz olur diye;/Tak takıştır,/Sür sürüştür;/İnadına gel,/Piyasa vakti,/Mahallebiciye./.../Söz olurmuş,/Olsun;/Dostum değil misin?"

"Vesikalı Yarım"den sonra hafifmeşrep sevgili tipi bu şiirde de kendini gösterir. Yoğun imgeli bir söyleyişle aşkın ve sevgilinin yüceliğini duyumsatan/vurgulayan dizeler artık geride kalmış, "Söz olurmuş/Olsun/Dostum değil misin?" dizeleriyle hem hasbihâl yollu sevgiliye seslenilmiş hem de 'şairane'nin soluğu kesilmiştir. Türk Dil Kurumu sözlüğünde erkek veya kadının evlilik dışı ilişki kurduğu kimse olarak ikincil bir anlama sahip "dost" kelimesi, zihinlerde, sevgiliyi yüklediği cinsel çağrışımlarla aksettirir. Okura mesafesiz bir dil kullanan şiir öznesinin aşk kavrayışı romantik değil, ironik biçimde gerçekçidir. "Hayatın yoksul ve aykırı pratiği, argoyu kaçınılmaz kılar. Çünkü verili

erdemlerin uzağına düşen özneler, ancak bu şekilde doğal dürtülerini, hatta sıradanlık örtüsüne bürünmüş fantezilerini rahatça dillendirebilirler” (Narlı, 2007, 131). Karşılıklı muhabbetin söz konusu olduğu ilişkide piyasa vakti muhalebbeciye davet edilen sevgilinin arada kalmışlık duygusu/çekincesi, eril bir dille toplum baskısına meydan okuyan ve yerleşik değer yargılarını umursamayan şiir öznesinin “samimi, basit ve iptidai” ifade tarzıyla bertaraf edilmeye çalışılır. “Aldırma söz olur diye”, “İnadına gel”, “Söz olurmuş”, “Olsun”, “Dostum değil misin?” ifadeleri, konuşma diliyle de ilgili olan bu ses tonu, bıçkın mahalle delikanlısı edasıyla dillendirilir. Unutulamayan vesikalı yar, aynada başka yatakta başka güzel olan ‘dost’ gibi “Eski Karım” şiirinde de, rüyalara giren eski eş, bir hislenişin olduğu kadar kadrolu duygulardan azade bir erotizmin de temsilcisi konumundadır:

“Nedendir, biliyor musun;/Her gece rüyama girişin,/Her gece şeytana uyuşum,/Bembeyaz çarşafların üstünde;/Nedendir, biliyor musun?/Seni hâlâ seviyorum, eski karım./Ama ne kadınsın, biliyor musun!”

Enis Batur’un “bir üslûpsuzluk imparatorluğu” (Batur, 1995: 98) olarak değerlendirdiği Garip şiirinin temel niyeti, duyguların aktarılmasında başvurulmuş kelime kadrosu ve kurulan dünya bakımından kısıtlı bir sarmal içinde yeniden kendini üreten şairaneye şartlanmış dimağları irkiltlen teklifsiz bir üslup oluşturmaktır. Şiir öznesinin erotik bir nesne, cinsel çağrışımlar içeren bir varlık haline getirdiği “eski karı”, pornografik unsurlara ulaşan söyleyişle diri ve dişi bir kadın imgesi olarak öne çıkarılır. Her gece rüyasında gördüğü eski karısını ayrılığın getirdiği anksiyete, melankolik veya kederli ruh haliyle değil, haz odaklı yaklaşımla hatırlayan şiir öznesinin baktığı yer, duygularını ve kadını estetize etmeden olabildiğince yalın perspektifle yansıtılan bir mesafedir. Andre Breton’un 1924’te yayımladığı Sürrealizmin İlk Manifestosu’nda şöyle bir ifade göze çarpar: “(...) Her türlü estetik veya ahlaksal kaygının dışında olarak düşüncenin yazdırımı.” (Joubert, 1993: 56). Dilsel estetiğin merkeze alındığı bir söyleyişten ziyade “Bembeyaz çarşafların üstünde her gece şeytana uyuşum...” örneğiyle libido seviyesinin yüksekliğini müstehcen söyleyiş rahatlığıyla ve somutlama yoluyla paylaşan şiir öznesi, cinsel çekingenlikten uzak, ahlâki kaidelere kayıtsızdır. Geleneksel sevgili tipinin izlerinden sıyrılmış bir diğer sevgili “Altın Dişlim” şiirinde karşımıza çıkar:

“Gel benim canımın içi, gel yanma;/İpek çoraplar alayım sana;/Taksilere bindireyim,/Çalgılara götürüyüm seni./Gel,/Gel benim altın dişlim;/Sürmelim, ondüle saçım, yosmam;/Mantar topuklum, bopsitilim, gel”

Nüktedan bir eda ve mizahtan beslenen söyleyişle okur, kanlı canlı, dünyevi bir sevgili tipiyle karşı karşıyadır. “Altın dişli, sürmeli, ondüle saçlı” sevgili, erotizmin hâkimiyetindeki bir atmosferde yerini alır. Nurullah Ataç’ın ifadesiyle “Şiirin talihini soyluların elinden çekip alan” Orhan Veli, imgeler yoluyla aşkı ve sevgiliyi şiirselleştirmez, duygularını duyumsadığı gibi samimi ve serbest bir üslupla dile getirir. Cinsel dürtülerinin peşinde koşan şiir kişisinin rahat, şen söyleyiş edası arka planda varlığını hissettirir. Kelime seçiminin büyük önem taşıdığı, imgeler, çağrışımlar aracılığıyla geleneksel şiirin çokanlamlılık üretmek için çabalayan yapısı, külfetsiz ve doğrudan bir söyleyişle giderilir: “Gel benim canımın içi, gel yanma; ipek çoraplar alayım sana; (...)Sürmelim, ondüle saçım, yosmam...” Böylelikle geleneksel değerlerle ilişki kesilerek şairanenin şiire musallat olması engellenir. Şair, aşkı/sevgiliyi ulvi manalardan ziyade görüldüğü ve yaşandığı gibi anlatmak taraftarıdır. “Geleneksel sanatın beslediği şairânelik, fevkaladenin peşindedir; oysa Garip için doğru olan “fevkaladenin yaratılması değil alelâdenin anlatılmasıdır.” (Karakoç, 1986: 26). Sevgili, hayal gücünün sınırlarını zorlayan abartılı ve yapmacık anlatımlardan arındırılmış, geleneğin kuşatmasından sıyrılmış kayıtsız bir üslupla resmedilir. Şiir öznesinin sevgiliyi daveti, öyle coşkulu, cilveli, vaatkâr bir üslupla dillendirilir ki söyleyişin tatlı heyecanı şiirin bütün satırlarına siner. “Yosmam’, sözcüğünü sembolik anlamda değil de birincil

anlamında kullanmak şiiri, akılda kalıcı yapan söyleyiş özelliklerinden biridir denilebilir. Şairin yeni bir ses, yeni bir üslup arayışının kendini gösterdiği bir diğer şiiri “Şoförün Karısı”dır:

“Şoförün karısı, kıyma bana;/El etme öyle pencereden,/Soyunup dökünüp;/Senin, eniştende gözün var;/Benimse gençliğim var;/Mapuslarda çürüyemem;/Başımı belâya sokma benim;/Kıyma bana.”

1944 yılında yazılan “Şoförün Karısı”, Memet Fuat tarafından “bıçkın edalı şiir” (Fuat, 2000: 140) olarak nitelendirilir. Şiirde evli bir kadının cinsel çağrısına toplumsal ve ahlâki normlar gereği yenik düşmemek için şiir öznesinin kendisine ve kadına karşı verdiği mücadele, eğlenceli bir üslûpla anlatılır. Toplumun yaptırımlarıyla cinsel güdüler arasında sıkışıp kalan enişte, kendisinde gözü olan kadının yasak ilişkiye kapı aralayan davetinin toplumsal kabullere aykırı vahim tablosunu, sarf ettiği “Mapuslarda çürüyemem;/Başımı belâya sokma benim;/Kıyma bana.” sözlerinin barındırdığı nüktedan vurguyla gözler önüne serer. Soyunup dökünüp pencereden eniştesine el eden kadının dişil özellikleriyle yaptığı cinsel çağrının yarattığı endişe, iki arada bir derede kalmışlık şiirdeki gerilim noktasını oluşturur. Şiir öznesi, çelişik duygularının yarattığı iç çatışmayı yüzlerde gülümseme bırakan bir söyleyiş tutumuyla sergiler: “Şoförün karısı, kıyma bana;/El etme öyle pencereden,/Soyunup dökünüp;/Senin, eniştende gözün var;/Benimse gençliğim var(...) Cinsel doğanın işleyiş ve iç dinamiğindeki şaşmazlık, romantik duyguları, mahremiyeti ve toplumun ahlâki değerlerini bir yana bırakır; duygular, düşünceler ve eylemler serbestçe, dizelerin ardına gizlenmiş alaycı bir anlatım yoluyla verilir. “Şanolu Şiir”, şairin söyleşme üslubuyla kaleme aldığı şiirlerden biridir:

“Kadehlerin biri gelir, biri gider; / Mezeler çeşit çeşit; / Bir sevdiğim şanoda şarkı söyler; /Biri yanı başımda; /İçer içer, ötekini kıskanır. /Kıskanma, güzelim, kıskanma; /Senin yerin başka, /Onun yeri başka.”

Orhan Veli'nin şiirinde sevgili, bir sanrı yahut ortak bir imgenin çoğaltılması olarak değil, yaşamın içinden somut, sıradan, etiyile kemiğiyle canlı bir varlık olarak vücut bulur. Bu şiirde özne, sosyal hayatın içinde sunduğu gönül ilişkisinde libidinal arzusunun tüm canlılığı ve dönemin ahlak kurallarına meydan okuyan bir üslup örneğiyle ince bir alaya yasanır. Yanındaki kadının narsistik yaralanmanın tezahürü olan kıskançlık dürtüsünü kışkırtan rahat, kısa, dolaysız ve çapkın söyleyiş edasıyla “Kıskanma, güzelim, kıskanma; /Senin yerin başka, /Onun yeri başka.” sözlerini sarf eder. “Orhan Veli ve arkadaşları, çoğunluğun yaşadığı, soluduğu canlı bir alt kültürü şiire taşıyarak geleneğin ruhundan, zevkinden, biçiminden kurtulmak isterler. (...) Şiirdeki eski ruh yapaydır ve samimi duyguların yaşanmasına engeldir.” (Narlı, 2009: 130). Bu doğrultuda şairane üslubun prosedürleri yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi yıkılmalı, geleneğin belirlediği kelime kadrosu yerine, şairin sözcük dağarcığı kullanılmalıdır. Artık aşka ve sevgiliye dair herkesçe bilinen duygular, zihinlerimizi ele geçirmiş söylemlerle ve hazır cümlelerle değil, hakikate ve yaşamın canlılığına uygun apaçık söylemleri sırtlayabilen formlarda yazılmalıdır. Zorlamadan uzak bir söyleyiş edasıyla “Bir sevdiğim şanoda şarkı söyler; /Biri yanı başımda;/(...)” dizeleri, kolay ve fakat hovarda bir söyleyişle alegorik olanı, metaforik uzantıları reddederek gerçek bir kadın tipini karşımıza çıkarır. Bu karşılaştırma, Orhan Veli'nin temel söyleyiş özelliklerinden biri olan sözün ironik, mizahi, alaycı bağlamlarından yararlanılarak gerçekleştirilir. Yine romantik duyguculukla idealize ve estetize edilmeden, duygusal bir ilişkiden ziyade gönül eğencesine karşılık gelen ve o minvalde cinsel atmosfere yerleştirilen şiir “Dedikodu”dur.

“Kim söylemiş beni/Süheylâ'ya vurulmuşum diye?/Kim görmüş, ama kim,/Eleni'yi öptüğümü,/Yüksekkaldırımında, güpegündüz?/Melâhati almışım da sonra/Alemdara gitmişim öyle mi?/Onu sonra anlatırım, fakat/Kimin bacağına sıkılmışım tramvayda?/Gûya bir de Galataya

dadanmışız;/Kafaları çekip çekip/Orada alıyormuşuz soluğu;/Geç bunları, anam babam, geç;/Geç bunları bir kalem;/Bilirim ben yaptığımı./.../Ya o Muallâ'yı sandala atıp,/Ruhumda hicranın'ı söyletme hikâyesi?"

Behçet Necatigil'in ifadesiyle "yazmanın sohbetten, yarenlikten farksızlaştığı bu şiir biçimi" (Necatigil, 1999: 166), mısra ve kelimeci zihniyetin ötesine geçerek gündelik hayatın olağan akışı içinde bir dizi karmaşık ve çok yönlü ilişkiyi yarı şaka yarı ciddi üslup ve öyküleyici anlatımla ele alır. Lüzumsuz ve yıpratıcı bir süreci imleyen dedikodunun bir parçası olan "Kim söylemiş" vurgusuyla başlayan şiir, inkâr mekanizmasını nükteli bir söyleyişle kurar. Sosyal çevre gereği içinde yaşadığı toplumun baskısı altında konuşan şiir öznesi, türlü heyecanlarını, hovardalıklarını, birçok kadınla yaşadığı kısa süreli gönül eğlencelerini bilmezlikten gelen bir tavır ve konuşma diline ait deyişlerle dizelere yansır. Her biri başlı başına birer öykü olan bu dedikoduları değerlendiren şiir öznesi, nükte, mizah ve ince alaydan beslenen söyleyiş edasıyla çapkınca heveslerini inkâr eder. Halkın canlı söyleyişini temel alan üslup ve düz ifadeyle "kim görmüş güpegündüz kaldırımda Eleni'yi öptüğümü", "tramvayda kimin bacağını sıkışmışım?" "Ya o Mualla'yı sandala atıp *Ruhumda hicranın'ı* söyletme hikâyesi" vb. ifadelerle eski şiirin estetiğine yabancılaşma mesafesi koyar; bunu yaparken gerçek hayatı da aslına uygun kelime ve deyişlerle şiir formunda yeniden kurgular. "Mümkün olsa da "şiir yazarken şu kelimelerle düşünmek lâzımdır." diye yaratıcı faaliyetimizi tahdit eden lisanı bile atsak." (Kanık, 1984, Akt: Bağcı, 2001, s.5) diyerek şiir yazma meselesine farklı bir boyut ekleyen Orhan Veli'nin aşkı, ilişkiyi, kadını hatta dünyayı kavrayışı, -manifestolarındaki toplumcu söylemin gereği- baştanbaşa romantizmin, acı ve ıstırapların değil, canlı, yaşamayı seven, hayatla bağlarını koparmamış insanların ve onları alaycı, ince anlamlı sakalı sözlerle anlatan şiir öznesinin hükümranlığındadır.

Orhan Veli'ye göre şiiri mana denilen soyut ve tasavvuru mümkün olmayan anlam ve hayallerin bir araya gelmesi hadisesinden sıyrılmak ancak yalın, basit, sıradan söyleyiş stilini şiire sokmakla mümkündür. Bundan ötürü Orhan Veli, hayatın içinde yer alan kişileri, olayları, şiirin içine yerleştirirken onları imge, hayal ve soyut olanla birleştirmeyen, yeni görünümlere bürüyerek şiire sokmaz. O, şiirlerinde okuyucuyu şaşkırtan karakter ve üslup seçimiyle geleneğin izlerini siler ve şiir hakkındaki bütün telakkileri değiştirir:

"Biz senelerden beri zevkimize, seviyemize, irademize hükmetmiş; onları tayin etmiş, onlara şekil vermiş olan edebiyatların bize öğretmiş olduğu her şeyi atmak mecburiyetindeyiz. O ruhu atmak, o sevgiyi kaybetmek, o zevki unutmak mecburiyetindeyiz. Sade güzel telakkimiz değil, bütün telakkilerimiz değişmeli" (Kanık, 2003: 339).

Çalışmamıza seçilen şiirlere söyleyiş odağından bakıldığında arka plandaki ses, tüm şiirlerin bütünselliği içinde ortaklık arz eder.

Sonuç

Orhan Veli, kendinden önceki dönem şiirlerinin söyleyişinde var olan klişeleri kırmak, anlam bakımından özgün duygu ve duyuş tarzını edebiyatımıza getirmek için çabalamış bir şairdir. O, şiire özgü söz varlığının olmasını reddeder. Şiirlerinde konuşma dilinin imkânlarından yararlanırken içten, bıçkın, lakayt, serseri bir eda oluşturur. Onun konuşma dilinin seslenme kelimeleri, deyimleri, kısa, devrik ve soru cümlelerini kullanması şiirlerini söyleyiş bakımından etkileyici kılar. Seçilen şiirler söyleyiş üslubu odağında bakıldığında, sesi, ritmi, temposuyla aynı söyleyiş özelliğinin sürdürüldüğü tek bir şiir gibi okunabilir. Dizelerinin arkasında yahut ara satırlarında okura çapkın, rahat, gamsız söyleyişle göz kırpan Orhan Veli'nin iddiasız ama işveli, edalı ifade tarzı şiirlerini günümüze taşıyarak etki alanını genişletmiştir. Şiirin diline ve söyleyişine büyük önem veren şair, benzetme, söz ve anlam

sanatlarına başvurmaz, şiirindeki saf ve doğal söyleyişi, ironi ve nükteden faydalanarak elde eder. Onun poetikasını belirleyen unsurlardan birinin söyleyiş olduğu göz önünde bulundurulursa buna şaşmamak gerekir. Her ne kadar bir çırpıda yazılmış izlenimi verse ve standart dilin imkânlarını kullansa da şiirlerinin özel bir tonu vardır. Bu ton, gerek şiir öznesini yansıtma ve yaşatma biçimi, gerek kelime seçimi, gerekse yarı şaka yarı ciddi üslupla hayatı anlatış tavrında gizlidir. Kararlılıkla basit, yalın, özgün ve yeni bir söyleyişin peşine düşen şair, yapmacıklığa düşmeden yaşamın içindeki neşeli, hüznünlü, ironik halleri muzip bir söyleyiş edasıyla aktarıırken şiirin ana hedefi olarak belirlediği anlama odaklanır. Konuşma dilinde sıklıkla rastlanan ikinci kişiye hitap ('altın dişlim', 'yosmam', 'vesikalı yarım', 'dostum' vb.) ve gündelik sözcük ve ifade biçimleriyle yeni bir dünya kurması, Orhan Veli şiirinin söyleyiş özelliğini tek başına farklı kılmaktan öte, o bütünün arkasında kendini hissettiren kayıtsız, bıçkın, çapkın, haylaz, alaycı, nüktedan vb. ifade tarzının sakınımsız varlığı asıl ayrımı ve başkalığı yaratmaktadır.

Kaynakça

- Armağan, Y. (2007). Türk şiirinde Modernizm. Doktora Tezi. Bilkent Üniversitesi. Ankara.
- Bağcı, R. (2001). Orhan Veli ve Geleneksel Türk şiiri. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.9, ss. 237 – 254.
- Batur, E. (1995). Yazının Ucu. Birinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Batur, E. (2001). Smokinli Berduş. şiir Yazıları. Birinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.
- Fuat, M. (2000). Orhan Veli. Birinci Baskı. İstanbul: Adam.
- Joubert, J. L. (1993). şiir Nedir? Çev: Ece Korkut. Birinci Baskı. Ankara: Öteki.
- Kanık, O.V. (2003). şairin İçi, Yazılar, Öyküler, Konuşmalar. Birinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.
- Kanık, Orhan Veli (1997). Orhan Veli Bütün şiirleri, İstanbul: Adam.
- Karakoç, S. (1986). Edebiyat Yazıları 2. Birinci Baskı, İstanbul: Diriliş.
- Narlı, M. (Temmuz – Aralık 2009). Garip Poetikasının Eleştirisi. Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları, 2.
- Necatigil, B. (1999). Düzyazılar 1. Birinci Baskı. İstanbul: Yapı Kredi.
- Sayak, B. (2016). Nedim ve Orhan Veli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Okuma – İfade Arayışı Üzerine Poetik Notlar. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi. C.9, S.42.